

Κεφάλαιο Δ. Υπερτεμαχιακά στοιχεία: διδασκαλία του επιτονισμού

18η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Η διδακτική πρόταση που ακολουθεί αφορά στη διδασκαλία της εστίασης, η οποία αποτελεί έναν κεντρικό διδακτικό στόχο στο πλαίσιο της διδασκαλίας των υπερτεμαχιακών στοιχείων της γλώσσας και συγκεκριμένα του επιτονισμού. Είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι αλλόγλωσσοι μαθητές τι είναι η εστίαση, πώς παράγεται, πώς γίνεται αντιληπτή και ποια είναι η λειτουργία της, έτσι ώστε να έχουν τη δυνατότητα να διαφοροποιήσουν κατάλληλα τον λόγο τους σε φωνητικό/φωνολογικό και επικοινωνιακό επίπεδο.

Επίπεδο	Μέσο - Προχωρημένο
Ομάδα στόχος	Επίπεδο B1, B2, Γ1, Γ2: όλες οι ηλικίες (αλλά και σε αρχάριο επίπεδο με επιλογή και προσαρμογή ασκήσεων)
Θεματική ενότητα	Φιλική συνομιλία
Διδακτικός στόχος	Διδασκαλία της εστίασης
Απαιτούμενος χρόνος	2-3 διδακτικές ώρες
Υλικό	Κάρτες, 6 φωτοτυπίες
Εμπλεκόμενες δεξιότητες	Κατανόηση και παραγωγή προφορικού λόγου
Τι χρειάζεται να ξέρουν οι μαθητές από πριν	Σχετικό λεξιλόγιο

Παρουσίαση

Δείχνετε στους μαθητές απόσπασμα από την ελληνική ταινία «Η Σωφερίνα» . Τους ζητάτε να παρατηρήσουν σε ποια σημεία του διαλόγου υπάρχει έμφαση στην απόδοση αυτών που λέγονται.

Τους κάνουν τις εξής ερωτήσεις:

1. Για ποιο θέμα μιλάει ο δικηγόρος με τον πρωταγωνιστή;
2. Γιατί πιστεύετε ότι ανησυχεί η πρωταγωνίστρια;
3. Πώς αντιδρούν οι άνδρες όταν τους λένε ψέματα;
4. Πώς περιγράφει την κατάσταση η φίλη της πρωταγωνίστριας στη συνομιλία που έχουν στο τηλέφωνο; Τι της λέει ακριβώς;
5. Τι έμαθε από τον φίλο της;
6. Τι πρέπει να κάνει η πρωταγωνίστρια για να μην υπάρχει πρόβλημα;
7. Τι θέλει να κάνει η πρωταγωνίστρια;
8. Γιατί δεν συμφωνεί η φίλη της; Τι της λέει ακριβώς;

Δίνετε τη Φωτοτυπία 1 με το απόσπασμα από τον διάλογο στους μαθητές σας. Τους δείχνετε το απόσπασμα της ταινίας ακόμη δύο φορές και τους ζητάτε να υπογραμμίσουν τις λέξεις που παράγονται με μεγαλύτερη έμφαση στον διάλογο.

Δικηγόρος: Εγώ τελείωσα. Έλεγα στον άνδρα σας τις περιπτώσεις μιας πελάτισσάς μου. Κάποια μέρα είπε αθώα στον σύζυγό της ένα ψέμα...

Πρωταγωνίστρια: Τι;

Δικηγόρος: Ένα ψεματάκι, αθωότατο, από αυτά που λένε καμιά φορά οι γυναίκες. Ξέρετε.

Πρωταγωνίστρια: Ξέρω, ξέρω. Και τι έγινε;

Δικηγόρος: Ε, για να το σκεπάσει αναγκάστηκε σε λίγο να πει δεύτερο ψέμα, για να σκεπάσει το δεύτερο...

Πρωταγωνίστρια: ...είπε τρίτο, και για να σκεπάσει το τρίτο, είπε τέταρτο...

Δικηγόρος: Μπράβο.

Πρωταγωνίστρια: Μερσί. Και μετά τι έγινε;

Δικηγόρος: Μύλος. Έφτασε να έχει πει τόσα ψέματα ώστε να μην μπορεί πλέον να ομολογήσει την αλήθεια.

Πρωταγωνίστρια: Γιατί δεν μπορούσε να ομολογήσει την αλήθεια; Η αλήθεια είναι πάντα αλήθεια. Ε, Νικάκι μου; Ε, Νίκο μου; Γιατί δε λες τίποτα; Δεν συμφωνείς, αγάπη μου;

Πρωταγωνιστής: Τι τα θέλεις Μαίρη μου; Όταν σε ένα αντρόγυνο μπει το ψέμα...

Πρωταγωνίστρια: Και να μπει, τι; Αφού θα βγει;

Πρωταγωνιστής: Εμείς οι άνδρες είμαστε περίεργα όντα. Όταν μια φορά μας πουν πως μας είχαν πει ψέματα, δεν πιστεύουμε πια ούτε την αλήθεια.

Δικηγόρος: Σ' αυτό δεν έχεις άδικο. Σε τέτοιες περιπτώσεις ο σύζυγος πιστεύει ευκολότερα το ψέμα.

Πρωταγωνιστής: Η αλήθεια πια μοιάζει ύποπτη.

Δικηγόρος: Ε, μεγάλος κανόνας της ψυχολογίας αυτός.

Πρωταγωνιστής: Όλα πια φαίνονται αλλιώς. Γκρίζα, σκούρα. Και τα πιο καθαρά κι αυτά ακόμα...

Πρωταγωνίστρια: Σκουραίνουν, ε;

Πρωταγωνιστής: Καταλαβαίνεις, μωρό μου, γιατί σε αγαπάω;

Πρωταγωνίστρια: Πώς, πώς, επειδή εμείς δεν έχουμε σκούρα. Κι αν, αν καμιά φορά, Νίκο μου, αν, αν, αν καμιά φορά σκουρύνουν;

Φίλη: Σκούρα τα πράγματα, Μαρούλα.

Πρωταγωνίστρια: Σκούρα; Τι θες να πεις;

Φίλη: Αυτός ο βλάκας, ο παίδαρος, μου τηλεφώνησε ότι του έπεσε το πορτοφόλι του μέσα στο αυτοκίνητο. Λοιπόν, τρέξε, ψάξε, βρες το, μη το βρει ο άνδρας σου, γιατί τότε κλάψε μας.

Πρωταγωνίστρια: Πω! Πω! Καλά δηλαδή που δεν το βρήκε ο Νίκος εχτές που βγήκαμε. Άκουσε, Λίλη, Λίλη, εγώ δεν αντέχω άλλο. Εγώ, στο λέω, θα του τα ομολογήσω όλα.

Φίλη: Τρελάθηκες; Θέλεις να χωρίσω και να είσαι εσύ η αιτία;

Πρωταγωνίστρια: Όχι, δεν μπορώ, δεν μπορώ, δεν το μπορώ αυτό, δεν το μπορώ. Από χθες αναγκάζομαι και του λέω ψέματα.

Φίλη: Και σε τσάκωσε;

Πρωταγωνίστρια: Όχι, όχι, τα μπαλώνω.

Φίλη: Ε, τότε τι φωνάζεις;

Έρχεται ο Μιχαλάκης. Άντε, γεια σου Μαίρη, και τρέξε για το πορτοφόλι.

Πρωταγωνίστρια: Εντάξει, εντάξει, γεια.

Τους ζητάτε να σας πουν μερικές από αυτές τις προτάσεις, πχ.

- Κάποια μέρα είπε αθώα στον σύζυγό της ένα ψέμα.
- Για να το σκεπάσει αναγκάστηκε σε λίγο να πει δεύτερο ψέμα.
- Σε τέτοιες περιπτώσεις ο σύζυγος πιστεύει ευκολότερα το ψέμα.
- Ε, μεγάλος κανόνας της ψυχολογίας αυτός.
- Και τα πιο καθαρά κι αυτά ακόμα...

- Σκούρα τα πράγματα, Μαιρούλα.
- μου τηλεφώνησε ότι του έπεσε το πορτοφόλι του μέσα στο αυτοκίνητο.
- Τρέξε, ψάξε, βρες το, μη το βρει ο άνδρας σου, γιατί τότε κλάψε μας.
- θέλεις να χωρίσω και να είσαι εσύ η αιτία;
- Και σε τσάκωσε;
- Γεια σου, Μαίρη, και τρέξε για το πορτοφόλι.

Επιλέγετε μερικά από τα παραδείγματα, τα γράφετε στον πίνακα και τα προφέρετε με διαφορετική εστίαση:

Μεγάλος κανόνας της ψυχολογίας.

Μεγάλος κανόνας της ψυχολογίας.

Μεγάλος κανόνας της ψυχολογίας.

πιστεύει ευκολότερα το ψέμα.

πιστεύει ευκολότερα το ψέμα.

πιστεύει ευκολότερα το ψέμα.

ότι του έπεσε το πορτοφόλι του

ότι του έπεσε το πορτοφόλι του

μέσα στο αυτοκίνητο

μέσα στο αυτοκίνητο

Επιλέγετε ένα από τα παραπάνω παραδείγματα και ρωτάτε τους μαθητές σας τι είναι διαφορετικό στην παραγωγή και στη σημασία μεταξύ των φράσεων. Αφού σας δώσουν τις απαντήσεις τους, τους εξηγείτε ότι το νόημα διαφοροποιείται όταν προφέρουμε τις προτάσεις με διαφορετική εστίαση, δηλαδή με εντονότερη παραγωγή σε κάποιες λέξεις (πιο δυνατά, με υψηλότερο τονικό ύψος κτλ.). Για παράδειγμα, στη φράση «μέσα στο αυτοκίνητο» δίνεται νέα πληροφορία σχετικά με το πού στο αυτοκίνητο βρίσκεται κάτι (μέσα, έξω, πάνω, κάτω). Σε αυτή την περίπτωση ο τόπος, δηλ. το αυτοκίνητο, είναι γνωστός και για τους δύο ομιλητές. Αντίθετα στη φράση «μέσα στο αυτοκίνητο» δίνεται νέα πληροφορία για τον τόπο στον οποίο βρίσκεται κάτι (αυτοκίνητο, σπίτι, κατάστημα, κτλ.). Είναι ήδη γνωστό ότι το αντικείμενο είναι μέσα στον χώρο αυτό. Έτσι σε μια συνομιλία, η λέξη που παράγουμε πιο έντονα μας δίνει νέες πληροφορίες, ενώ οι λέξεις που δεν παράγονται με έντονο τρόπο θεωρείται ότι περιέχουν γνωστές πληροφορίες για τους συνομιλητές. Στις παρακάτω φράσεις το νόημα διαφοροποιείται ως εξής:

Μεγάλος κανόνας της ψυχολογίας.

Ξέρουμε όλοι ότι πρόκειται για κανόνα της ψυχολογίας, η καινούρια πληροφορία είναι ότι είναι σημαντικός αυτός ο κανόνας.

Μεγάλος κανόνας της ψυχολογίας.

Πρόκειται για κανόνα και όχι για κάτι άλλο, πχ. για θεωρητική αρχή της ψυχολογίας.

Μεγάλος κανόνας της ψυχολογίας.

Πρόκειται για κανόνα της ψυχολογίας και όχι άλλης επιστήμης.

Ζητάτε από τους μαθητές να παραγάγουν όλοι μαζί τα παραπάνω παραδείγματα με διαφορετική εστίαση.

Οι μαθητές μπορούν επίσης να δουν και να ακούσουν παραδείγματα προτάσεων με διαφορετική εστίαση στη Φωνητική Βιβλιοθήκη του εκπαιδευτικού εργαλείου *Μιλώ Ελληνικά - SpeakGreek* (<http://speakgreek.web.auth.gr/dp/el/library/choose>).

Πρακτική

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (1): άσκηση που επικεντρώνεται στην αντίληψη και την παραγωγή

Δίνετε τη Φωτοτυπία 2 στους μαθητές. Διαβάζετε τους παρακάτω σύντομους διαλόγους με την κατάλληλη εστίαση. Τους ζητάτε να υπογραμμίσουν τις λέξεις σε εστίαση στη φωτοτυπία τους και να διαβάσουν τον διάλογο φωναχτά σε ζευγάρια.

- Ο ΠΑΟ έπαιξε ποδόσφαιρο στην Αθήνα.
- Αλήθεια; Νόμιζα ότι ο ΠΑΟ έπαιξε μπάσκει στην Αθήνα.
- Ο ΠΑΟ έπαιξε μπάσκει στη Θεσσαλονίκη.
- Αλήθεια; Νόμιζα ότι ο ΠΑΟ έπαιξε μπάσκει στην Αθήνα.
- Ο ΑΡΗΣ έπαιξε μπάσκει στην Αθήνα.
- Αλήθεια; Νόμιζα ότι ο ΠΑΟ έπαιξε μπάσκει στην Αθήνα.

Φωτοτυπία 2

- Ο ΠΑΟ έπαιξε ποδόσφαιρο στην Αθήνα.
- Αλήθεια; Νόμιζα ότι ο ΠΑΟ έπαιξε μπάσκει στην Αθήνα.
- Ο ΠΑΟ έπαιξε μπάσκει στη Θεσσαλονίκη.
- Αλήθεια; Νόμιζα ότι ο ΠΑΟ έπαιξε μπάσκει στην Αθήνα.
- Ο ΑΡΗΣ έπαιξε μπάσκει στην Αθήνα.
- Αλήθεια; Νόμιζα ότι ο ΠΑΟ έπαιξε μπάσκει στην Αθήνα.

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (2): άσκηση που επικεντρώνεται στην αντίληψη και την παραγωγή

Δίνετε τη Φωτοτυπία 3 στους μαθητές. Διαβάζετε τους παρακάτω σύντομους διαλόγους με την κατάλληλη εστίαση. Τους ζητάτε να υπογραμμίσουν τις λέξεις σε εστίαση στη φωτοτυπία τους και να διαβάσουν τον διάλογο φωναχτά σε ζευγάρια.

- Ο Γιώργος σπούδασε μαθηματικά στη Θεσσαλονίκη.
- Τι λες; Νόμιζα ότι ο Γιώργος σπούδασε μαθηματικά στην Αθήνα.
- Ο Διονύσης σπούδασε μαθηματικά στην Αθήνα.
- Τι λες; Νόμιζα ότι ο Διονύσης σπούδασε οικονομικά στην Αθήνα.
- Ο Μάριος σπούδασε οικονομικά στην Αθήνα.
- Τι λες; Νόμιζα ότι ο Μάριος σπούδασε πληροφορική στην Αθήνα.

Φωτοτυπία 3

- Ο Γιώργος σπούδασε μαθηματικά στη Θεσσαλονίκη.
- Τι λες; Νόμιζα ότι ο Γιώργος σπούδασε μαθηματικά στην Αθήνα.
- Ο Διονύσης σπούδασε μαθηματικά στην Αθήνα.
- Τι λες; Νόμιζα ότι ο Διονύσης σπούδασε οικονομικά στην Αθήνα.
- Ο Μάριος σπούδασε οικονομικά στην Αθήνα.
- Τι λες; Νόμιζα ότι ο Μάριος σπούδασε πληροφορική στην Αθήνα.

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (3): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Δίνετε στους μαθητές τη Φωτοτυπία 4 με τους παρακάτω διαλόγους. Τους ζητάτε να διαβάσουν τους διαλόγους φωναχτά και να υπογραμμίσουν τη λέξη σε εστίαση, όπως στο παράδειγμα.

Φωτοτυπία 4

Παράδειγμα:

- Η Σία λέει τις ειδήσεις στο Mega.
- Όχι. Η Όλγα λέει τις ειδήσεις στο Mega.
- Η μαμά μαγείρεψε μακαρόνια.
- Όχι. Η μαμά μαγείρεψε λαζάνια.
- Ο Ολυμπιακός έπαιξε στο Βερολίνο.
- Όχι. Ο Παναθηναϊκός έπαιξε στο Βερολίνο.
- Το αποτέλεσμα ήταν 3-5.
- Όχι. Το αποτέλεσμα ήταν 4-5.
- Το παιδί διάβασε το πρόβλημα.
- Όχι. Το παιδί έλυσε το πρόβλημα.
- Η θεία πήγε στη Μαρία για καφέ.
- Όχι. Η θεία πήγε στην Ελένη για καφέ.

Καθοδηγούμενη δραστηριότητα

Χωρίζετε τους μαθητές σε ζευγάρια και τους μοιράζετε έναν από τους παρακάτω πίνακες:

Φωτοτυπία 5

Μαθητής Α

	A	B	Γ	Δ
1	; A. ότι B. τον τρόπο με τον οποίο	Κατάλαβε πως έκανε λάθος	Παρατήρησε πώς τρέχει ο Κώστας	; A. ότι B. τον τρόπο με τον οποίο
2	Εξήγησε πώς δραπέτευσε από τη φυλακή	; A. ότι B. τον τρόπο με τον οποίο	; A. ότι B. τον τρόπο με τον οποίο	Μας είπε πως βρήκε το παιδί

Μαθητής Β

	Α	Β	Γ	Δ
1	Μας είπε πώς βρήκε το παιδί	; Α. ότι Β. τον τρόπο με τον οποίο	; Α. ότι Β. τον τρόπο με τον οποίο	Κατάλαβε πώς έκανε λάθος
2	; Α. ότι Β. τον τρόπο με τον οποίο	Εξήγησε πως δραπέτευσε από τη φυλακή	Παρατήρησε πως τρέχει ο Κώστας	; Α. ότι Β. τον τρόπο με τον οποίο

Ζητάτε από τους μαθητές να παραγάγουν την πρόταση που έχουν στα συμπληρωμένα κελιά τους σωστά, έτσι ώστε ο συμμαθητής τους να σημειώσει την κατάλληλη ερμηνεία της πρότασης στο αντίστοιχο δικό του κελί. Ο διάλογος των δύο μαθητών θα είναι:

Μαθητής Α: Ποια πρόταση έχεις στο κελί Α1;

Μαθητής Β: «Μας είπε πώς βρήκε το παιδί».

Ο μαθητής Α σημειώνει την επιλογή Β στο κελί Α1 της κάρτας του.

Συνεχίζει ο μαθητής Β με τον ίδιο τρόπο και μετά εναλλάξ μέχρι να συμπληρωθούν όλα τα κελιά με [;]. Στο τέλος οι μαθητές ελέγχουν τις απαντήσεις τους, διορθώνουν πιθανά λάθη και διαβάζουν φωναχτά όλες τις προτάσεις.

Παραγωγή

Επικοινωνιακή δραστηριότητα (1)

Αυθόρμητος λόγος

Χωρίζετε τους μαθητές σας σε τετράδες. Τους δίνετε μία από τις παρακάτω κάρτες ή άλλες κάρτες με προτάσεις που δημιουργείτε εσείς. Τους δίνετε ένα μολύβι, τους ζητάτε να το τοποθετήσουν κεντρικά πάνω στην κάρτα και να το στρίψουν μέχρι αυτό να σταματήσει δείχνοντας κάποια από τις τέσσερις ερωτήσεις. Με βάση την ερώτηση πρέπει να επιλέξουν τη σωστή εκφορά της απάντησης στη μέση (δηλαδή να πουν την πρόταση με τη σωστή εστίαση). Κατόπιν ξεκινούν να μιλούν αυθόρμητα για ένα λεπτό, βάζοντας τη συγκεκριμένη πρόταση στην αρχή. Μπορείτε να τους δώσετε ένα λεπτό για προετοιμασία. Στη διάρκεια του ενός λεπτού ομιλίας θα πρέπει να καταφέρουν να εντάξουν τουλάχιστον ακόμα μία από τις υπόλοιπες πιθανές εκφορές.

Για παράδειγμα: Αν το μολύβι δείξει την ερώτηση «Πότε πλήρωσε ο Γιώργος τον λογαριασμό;», ο μαθητής ξεκινά «Ο Γιώργος πλήρωσε τον λογαριασμό την Παρασκευή και όχι την Πέμπτη όπως μου είπε η αδερφή μου. Πήγε τότε στο κέντρο για δουλειές και βρήκε την ευκαιρία να πάει στην ύδρευση και να τον πληρώσει.

Συνήθως τον πληρώνει η αδερφή μου την τελευταία Παρασκευή του μήνα, αλλά αυτή τη φορά «Ο Γιώργος πλήρωσε τον λογαριασμό την Παρασκευή». Γιατί; Γιατί είχανε μαλώσει, και η αδελφή μου του είπε «Ως εδώ, δεν θα κάνω εγώ όλες τις δουλειές»...

Ποιος πλήρωσε τον λογαριασμό την Παρασκευή;	Τι έκανε τον λογαριασμό ο Γιώργος την Παρασκευή;
Ο <u>Γιώργος</u> <u>πλήρωσε</u> τον <u>λογαριασμό</u> την <u>Παρασκευή</u> .	
Πότε πλήρωσε ο Γιώργος τον λογαριασμό;	Τι πλήρωσε ο Γιώργος την Παρασκευή;

Ποιος μαγείρεψε αρνάκι για το Πάσχα;	Για πότε μαγείρεψε η μαμά το αρνάκι;
Η <u>μαμά</u> <u>μαγείρεψε</u> <u>αρνάκι</u> για το <u>Πάσχα</u> .	
Τι έκανε η μαμά το αρνάκι για το Πάσχα;	Τι μαγείρεψε η μαμά για το Πάσχα;

Πού έχτισε τη βίλα ο Θωμάς;	Τι έχτισε ο Θωμάς στο Πανόραμα;

Ο <u>Θωμάς</u> <u>έχτισε</u> μια <u>βίλα</u> στο <u>Πανόραμα</u> .	
Τι έκανε τη βίλα ο Θωμάς;	Ποιος έχτισε μια βίλα στο Πανόραμα;
Τι έφαγε στο σχολείο η Χριστίνα;	Ποιος έφαγε το παγωτό στο σχολείο;
Η <u>Χριστίνα</u> <u>έφαγε</u> το <u>παγωτό</u> στο <u>σχολείο</u> .	
Πού έφαγε το παγωτό η Χριστίνα;	Τι έκανε το παγωτό η Χριστίνα στο σχολείο;

Επικοινωνιακή δραστηριότητα (2)

Πρόβλημα στην τηλεφωνική σύνδεση

Χωρίζετε τους μαθητές σας σε ζευγάρια. Τους δίνετε την αρχή ενός διαλόγου και τους ζητάτε να συνεχίσουν την τηλεφωνική επικοινωνία. Εξηγείτε ότι υπάρχει πρόβλημα στην τηλεφωνική σύνδεση και γίνονται συνέχεια παρανοήσεις στις οποίες δίνονται επεξηγήσεις. Χρειάζεται να δώσουν έμφαση στη σωστή εστίαση.

Φωτοτυπία 6

- Καλημέρα.
- Καλημέρα, ποιος είναι;
- Η Λένα.
- Η Νένα;
- Όχι, η Λένα.
- Α, γεια σου, Λένα, τι κάνετε; Τα παιδιά;
- Καλά. Ο Μάνος πήγε εκδρομή με τα παιδιά.
- Ο Μάριος πήγε εκδρομή με τα παιδιά;

- Όχι. Ο Μάνος πήγε εκδρομή.
- Πού πήγε ο Μάνος;
- Εκδρομή με τα παιδιά.
- Στη Δαδιά;
-